

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК ВІД НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

ТОМУСЯКОВА Ірина Іванівна - здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

В статті розглядаються питання адміністративно-правової захисти жінки від насильства в сім'ї. Проаналізовані основні причини виникнення домашнього насильства. Пропонується комплексний підхід до вирішення важкої задачі протидії насильству в сім'ї, суспільстві та державі в цілому.

Ключові слова: права жінок, законодавство, сім'я, протидія насильству, агресивна поведінка.

Вивчення проблеми насильства в сім'ї є особливо актуальним питанням на теперішній час. Насильство щодо жінок – це вид агресивної поведінки та використання сили для причинення шкоди: від словесних образ і погроз до побоїв і згвалтування. Жінки набагато частіше, ніж інші члени сім'ї, стають жертвами психологічного, економічного, фізичного і особливо сексуального насильства. Насильство в сім'ї існує в усіх соціальних групах незалежно від матеріального і соціального стану, віку, національності та сексуальної орієнтації.

Насильство в сім'ї є одним з основних проявів порушення прав та законних інтересів людини і громадянина, що відбувається майже щоденно. Домашнє насильство є злочином, який в багатьох випадках призводить до тяжких наслідків, пов'язаних зі станом здоров'я та психіки, навіть до смерті членів родини, які потерпіли від насильства.

Проблема насильства щодо жіночої статі набула актуальності не тільки в нашій країні, але й у цілому світі. Домашнє

насильство по відношенню до жінок – це не тільки приватна трагедія жінки, але й суспільства в цілому. Від насильства в сім'ї страждають десятки тисяч жінок, а більше тисячі із них в минулому 2013 році загинули. Проблема насильства тривалий час була закритою для людства, проблеми гендерної політики в багатьох країнах не визнавали. Половину всіх насильницьких дій щодо жінок, як членів сім'ї, чинять нинішні чи колишні чоловіки, які вдаються до побутового насильства, чинять психологічний і фізичний тиск, демонструють матеріальну залежність від них жінок. Однією з основних причин розповсюдження насильства в сім'ї є те, що багато жінок не наважуються про це заявити у відповідні органи, внаслідок чого кривдник залишається не покараним. Такі дії жінок спричинені тим, що існує багато факторів морального, психологічного і матеріального характеру, у зв'язку з якими жінки не звертаються за допомогою. Нездатність держави забезпечити захист прав жінки у випадку вчинення насильства – це комплексна проблема, яка викликає все більше занепокоєння суспільства і повинна бути вирішена. Для цього необхідне належне правове регулювання протидії цьому виду правопорушень, підготовка відповідних кадрів та їх матеріально-технічне і інформаційне забезпечення. Обсяг знань про причини і наслідки насильства у сім'ї суттєво зріс. Жінки та дівчата зазнають фізичного, психологічного, економічного

та сексуального насильства незалежно від свого соціального рівня. Незадовільний соціальний та економічний статус жінок може бути причиною та наслідком насильства. Жінка може залежати від чоловіка економічно через наступні обставини: а) відсутність роботи; б) перебування у декретній відпустці, де соціальна допомога дуже мала або її зовсім немає; в) жінка не має власного житла, а ситуація з притулками в багатьох країнах зовсім критична – змушена жити з чоловіком, який є чинником такого фактора, як насильство в сім'ї тощо. Постраждалих жінок набагато більше, ніж місць у притулках для жінок, які зазнали насильства, тому попит майже завжди перевищує пропозицію. У зв'язку з тим, що останнім часом насильство між членами сім'ї у повсякденному житті значно зросло, необхідно додатково створити притулки для тимчасового перебування в них жінок з метою захисту.

Це явище настільки стало звичне, що у багатьох сім'ях насильство не сприймається, як насильство, – воно вважається нормою сімейного життя. Ця проблема вимагає негайного вирішення, оскільки насильство в сім'ї стало підґрунтям для інших видів злочинів, зокрема вбивств, тілесних ушкоджень, злочинів неповнолітніх та інших.

Проблема насильства над жінками процвітає глибоким корінням із стародавніх часів. Воно є одним із проявів історично складених нерівних стосунків між чоловіками і жінками. Насильство над жінками упродовж усього їхнього життя, головним чином, пов'язане із застарілими традиціями, зокрема негативним впливом деяких традиційних звичаїв, пов'язаних з відмінностями за ознакою статі, мови, расової належності. Це все сприяє збереженню підпорядкованого статусу жінки в сім'ї та у суспільстві. З давніх часів ця ситуація призвела до дискримінації жінок та домінування чоловіка над жінкою. Ці стосунки склалися та, на жаль, складаються по теперішній час на основі статевої ознаки. Чоловіки вважають себе сильнішими, ніж жінки, завдають чимало фізичних, статевих чи психологічних травм, завдаючи

таким чином страждання жінкам, а також погрожують, здійснюють такі акти, як примушування або позбавлення свободи в суспільному та в особистому житті. Подібні правопорушення мають розповсюдження і в Харківській області, про що говорить кримінальна статистика за 2013 рік. За оперативними даними ГУМВС України в Харківській області щодо боротьби зі злочинністю та забезпечення громадського порядку, захисту прав і свобод громадян за січень – грудень перебуває на обліках 5386 осіб, які допустили насильство в сім'ї, з них 4604 поставлено на обліки у поточному році. Виявлено 4763 сімей, у яких допускається насильство до членів родини.

4643 особам винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, 119 – захисних приписів. 12 осіб, які вчинили насильство, направлені до кризового центру для проходження корекційних програм.

5078 осіб притягнуто до адміністративної відповідальності за насильство в сім'ї, з них 5051 – дорослі особи, 27 – неповнолітні, 844 -вчинили правопорушення повторно. За результатами розгляду матеріалів про адміністративні правопорушення, 2369 осіб притягнуті до сплати штрафу на суму 168 тис. грн. (стягнуто 34,9 тис. грн.), 6 – до виправлених робіт, 120 адміністративний арешт. По 42 фактах насильства в сім'ї кримінальні провадження розслідувані та направлені до суду, відносно 49 осіб, з них 25 перебувало у стані алкогольного сп'яніння, 15 осіб, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення. У ході досудового розслідування вказаних кримінальних правопорушень, встановлено 38 осіб, які потерпіли від вказаних злочинів, з них – 26 жіночої статі, 2 дитини, 7 осіб похилого віку.

У числі розслідуваних – 3 кримінальні правопорушення за фактами вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, 1 – умисне вбивство, 38 – фактів нанесення тілесних ушкоджень, 1 – погроза вбивством [1].

Проблема насильства в сім'ї по відношенню до жінки є досить гострою проблемою для всієї України. Небезпечність

цієї ситуації полягає в тому, що прояви насильства і жорстокості не лише руйнують сприятливий клімат у сім'ї, а є однією з причин злочинності взагалі. Проблема насильства дуже небезпечна тим, що дивлячись на своїх батьків, діти у майбутньому переносять цей негативний досвід у власне життя. Коли дві молоді особи починають створювати родину, між ними найчастіше виникає суперництво за пріоритети впливу і старшинства. Дві дорослі сформовані особистості починають сумісно проживати в побуті, вони стикаються з купою проблем соціального, матеріального та побутового характеру, погляд на вирішення яких не завжди однаковий. При досягненні людьми шлюбного віку, як правило, у них уже сформовані погляди на життя, але в кожного з них є свої зразки сім'ї, оскільки вони виховувалися в різних умовах. У багатьох чоловіків вже сформований свій стереотип, що чоловік – це голова сім'ї і жінка повинна йому підкорятися в усьому. Чомусь склалися стандарти, що жінка повинна обслуговувати родину, увесь свій час приділяти тільки домашньому побуту, і, при всьому цьому, займати другорядні ролі в сім'ї. Якщо жінка перед собою ставить ще й інші цілі, наприклад, освіту чи кар'єру, то вона не завжди знаходить розуміння з боку свого чоловіка. В окремих чоловіків природа заклала таку рису, як самоствердження будь-якою ціною, прагнення довести свою правоту. І коли такому чоловіку, схильному до насилля, не вистачає слів – він починає свою правоту доводити застосуванням сили. Одні починають шукати собі рівних суперників для самоствердження, ну а інші, більш слабкі натури, починають самостверджуватися в сім'ї, завдаючи дружині, а іноді й своїм дітям приниження та ушкоджень різної тяжкості. Така категорія жінок, у яких низька самооцінка, у котрих мав місце деспотизм в родині, має схильність до залежності від чоловіка та інфантильність характеру – має ті проблеми з минулого, котрі притягують до неї чоловіків, схильних до будь-якого насильства. Насильство в сім'ї виникає тоді, коли члени родини не здатні вирішувати проблеми мирним шляхом та знаходити компромісне

рішення. Так як багато чоловіків вважають себе сильнішими, ніж жінка, то в критичній ситуації вдаються до насильства. Таким чином, жінка, яка не повідомляє про це відповідні інстанції, приховує факт насильства над нею систематично, дає чоловіку можливість спричиняти такі дії над нею постійно. Надаючи такий пагубний приклад своєму оточенню, вона провокує насильство і стосовно інших членів родини.

Жінка повинна знати, що усі люди вільні і рівні у своїй гідності та правах, кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, має невід'ємне право на повагу до її гідності, кожна має право на свободу та особисту недоторканість[2]. Якщо людина, з якою жінка проживає під одним дахом здійснює постійний контроль за тим, чим вона займається, безпідставно критикує її, звинувачує у зраді, закриває її від суспільства, часто стає агресивним, принижує її у присутності інших, загрожує будь-чим, змушує вступати у сексуальний контакт проти її волі, знищує майно, то ця людина здійснює насильство над нею. Причини приховування таких дій з боку жінки часто обумовлюється відсутністю доступу до юридичної інформації, незнання законів, недостатнім зусиллям з боку державних органів сприяння розповсюдження інформації про існуюче законодавство, відсутністю просвітницьких та інших заходів з усунення причин домашнього насильства. Засоби масової інформації постійно висвітлюють такі негативні сцени, як згвалтування, сексуальне поневолення, використання жінок та дівчат у якості об'єктів сексуальної хтивості, порнографічні картини, що також суттєво впливає на суспільство, зокрема на свідомість дітей та молоді, формуючи зневажливе ставлення до жінки і обумовлюючи майбутнє порушення їх прав і свобод.

Без подолання такого згубного явища, як насильство над жінками, у державі неможливо створити сприятливі умови для їх самореалізації як особистості, вироблення вільного погляду на життя, розвитку демократії у суспільстві, реалізації принципу рівних прав, свобод, і можливостей для жінок і чоловіків.

Для працівників правоохоронних органів та інших державних організацій, до компетенції яких належить відновлення порушених прав та інтересів жінок дуже важливо розуміти, як жінка реагує на насильство у своїй сім'ї, чи взмозі вона дати раду йому, оскільки йдеться про ситуацію, коли сторони конфлікту проживають під одним дахом. Іноді жінці буває важко і соромно визнати, що вона стала жертвою насильства, вона не може знайти вихід зі сформованої ситуації. Існує декілька ознак, за якими жінка може зрозуміти, що над нею чинять насильство.

15 листопада 2001 року було прийнято Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». Наша країна визнала наявність цього явища в суспільстві та заявила про повну готовність протистояти йому. В законі чітко викладені загальні положення, в яких визначають насильство в сім'ї на декілька видів, а саме:

Фізичне насильство – побиття, смикання за волосся, ляпаси, викручування рук, позбавлення їжі, відмова викликати медичних працівників для своєчасного надання необхідної допомоги. Фізичне насильство не може бути випадковим. Це навмисна дія, спрямована на здобуття контролю над іншою людиною.

Психологічне насильство – залякування, публічні образи, ігнорування почуттів іншої людини, дискримінація за расовою та національною приналежністю, нехтування її переконаннями та віруваннями.

Економічне насильство – заборона працювати, вилучення та привласнення грошей, зароблених жінкою, видача грошей тільки на прохання.

Сексуальне насильство – примус до сексуальних стосунків проти волі, у тому числі до болісних і садистських статевих зносин, примус одягатися більш відверто й сексуально наперекір бажанням людини, ігнорування почуттів жінки в сексуальному плані [3].

У Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» чітко визначено органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, притягнення до відповідальності за

вчинення такого злочину члена сім'ї, який вчинив насильство.

Завдяки наявності такого закону, жінкам надана можливість боротися з насиллям. Законодавство про попередження насильства в сім'ї передбачає досить широкі можливості щодо звернення до державних органів та установ за допомогою у ситуації сімейного насильства, визначає заходи з його запобігання. Проте законодавство з питань попередження сімейного насильства стане ефективним інструментом захисту від насильства в родині лише за умови широкого доступу до інформації з проблем профілактики насильства в сім'ї, плідного співробітництва громадських організацій та органів влади й місцевого самоврядування, а також активної протидії кожного з нас цьому принизливому для людської гідності явищу. Насамперед, завдяки наявності чинного законодавства, кривдники повинні розуміти, що понесуть покарання згідно з діючим законом. Це може бути адміністративне та навіть кримінальне покарання. Завдання адміністративного права — це правове регулювання організаційних, управлінських відносин у суспільстві (адміністративна діяльність) та правоохоронна діяльність держави [4, с.4]. Кримінальне право України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [5, ст.1].

Правовий аспект соціального захисту жінок розглядається також у таких міжнародних документах та актах, як Декларація про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, і Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

У Конвенції визначається поняття дискримінації жінок. Це будь-які розбіжності, винятки чи обмеження за ознаками статі, які спрямовані на послаблення чи зводять нанівець визнання, користування чи здійснення жінками, незалежно від їх сімейного становища, на основі рівноправ'я чоловіків і жінок, прав людини і основних

свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській чи будь-яких інших галузях [6, ст.1]. У документі зазначається, що держави – члени ООН вживають у всіх галузях, тобто в політичній, соціальній, економічній і культурній, всі відповідні заходи, включаючи законодавчі, для забезпечення всебічного розвитку і прогресу жінок з метою гарантувати їм реалізацію прав людини й основних свобод та користування ними [6, ст. 3]. У 1985 році був передбачений контроль над дотриманням прав жінок ще на Міжнародній конференції із жіночих питань у м. Найробі (Кенія). Коли були прийняті Конвенції країни, що ратифікували її, взяли на себе обов'язки вживати всіх необхідних заходів для поліпшення життєвого становища жінок, зокрема змінювати підвалини і закони, які є перешкодою на шляху соціального руху жінок. На грудень 1993 року Конвенція була ратифікована 130 країнами світу.

Увесь світ вже протягом тривалого часу занепокоєний становленням жінки в суспільстві та сім'ї. Щоб досягти позитивних результатів у протидії насильству над жінками, необхідно створити умови соціально сприятливі для захисту жінок, а також взаємодію між працівниками державних організацій, які компетентні у вирішенні ситуацій, пов'язаних з протидією та боротьбою з насильством над жінками.

Аналізуючи вище викладене, слід визнати необхідною розробку комплексного підходу до вирішення важливого завдання з протидії насильства в сім'ї, суспільстві та державі взагалі, не тільки необхідністю, але й сповна досяжною метою. Ідеєю рівності, партнерства між чоловіками та жінками й повагою людської гідності повинні бути пронизані всі етапи процесу соціалізації. Системи освіти повинні заохочувати самоповагу, взаємоповагу та співробітництво між чоловіками та жінками.

З метою посилення протидії насильству в сім'ї доцільно:

1) прийняття або посилення внутрішнього законодавства кримінальних, громадянських, трудових і адміністративних санкцій для покарання правопорушників

та відшкодування збитків жінкам, які зазнали насилля, незалежно від того, де це сталося, ким воно було скоєно на роботі, вдома або в суспільстві, та незалежно яким воно було фізичним, сексуальним, економічним чи психологічним;

2) надати постраждалим від насилля жінкам справедливий та ефективний судовий захист з урахування завданих для неї збитків та своєчасне інформування жінок про їх права стосовно цих відшкодування збитків;

3) посилити проведення спеціально підготовленими фахівцями профілактичної роботи з жінками у напрямленні попередженні та боротьби насильства над жінками в сім'ї;

4) у системі освіти вжити заходи для викоренення будь-яких традиційних сімейних забобонів та складених стереотипів про роль чоловіка і жінки;

5) запровадити навчальну програму з питань протидії насильству в сім'ї для представників правоохоронних органів, судово-медичних експертів, працівників прокуратури та суддів;

6) створити корегувальну програму, спрямовану на формування гуманістичної поведінки та зміни цінностей та ненасильницької моделі поведінки в сім'ї особи, яка вчинила насильство над жінкою;

7) проводити профілактичну роботу не тільки з жінками, а й з чоловіками, які потенційно можуть здійснити насильницькі дії. Довести до них інформацію, що у випадку здійснення насилля кривдник буде покараний по всім правилам діючого законодавства;

8) компетентним органам провести роботу із засобами масової інформації, з метою обмеження трансляцій кіно та відеопродукції, в яких пропагандуються різні види насильства;

9) організувати притулки для постраждалих жінок в потрібній кількості;

10) створити, покращити або розробити фінансування навчальних програм для працівників підрозділів ОВС, медичних, соціальних та освітніх органів, щодо недопущення зловживання владою, яке призводить до насилля над жінками, і підви-

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються питання адміністративно-правового захисту жінок від насильства стосовно жінок. Проаналізовано основні причини виникнення домашнього насильства. Пропонується комплексний підхід до вирішення важливого завдання з протидії насильства в сім'ї, суспільстві і державі в цілому.

SUMMARY

The article examines the legal and administrative protection of women from domestic violence. Analysed the main causes of domestic violence. An integrated approach to the challenging task of countering violence in the family, society and the state as a whole.

щення проінформованості працівників органів про природу актів, які порушують рівноправність чоловіків та жінок, щодо загроз насилля для того, щоб надати постраждалим від насильства жінкам гарантії справедливого поводження.

Література

1. Інформація про стан правопорядку в Харківській області та основні результати оперативно-службової діяльності органів і підрозділів ГУМВС України в Харківській області щодо боротьби зі злочинністю та забезпечення громадського порядку, за-

хисту прав і свобод громадян за січень-грудень 2013 року (за оперативними даними ГУМВС).

2. Конституція України від 28 червня 1996 року – Ст. 21, 23, 27, 28, 29.

3. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року, №2789-ІП.

4. Адміністративне право України / Л. Коваль.— К., 1994.— 208с.

5. Кримінальний кодекс України від 18 вересня 2012 N 5288-VI – Ст.1.

6. Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» від 18 грудня 1979 року.